7. M.02

2043-0175/1

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale

– Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale classant par extension comme monument certaines parties de l'immeuble sis Grand-Place 12A à Bruxelles

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier, notamment les articles 22 et 23 ;

Vu l'arrêté royal du 19 avril 1977 classant les façades et les toitures des immeubles riverains de la Grand-Place à Bruxelles dont la maison le Roi de Bavière sise Grand-Place 12A ;

Vu l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du 20 septembre 2001 entamant la procédure d'extension de classement comme monument à certaines parties intérieures de l'immeuble sis Grand-Place 12A à 1000 Bruxelles ;

Vu l'avis de la CRMS émis en séance du 7 août 2002 ;

Considérant l'avis favorable émis par le Collège des Bourgmestre et Echevins de la Ville de Bruxelles en date du 28 février 2002 ;

Considérant que le propriétaire n'a pas émis d'observations dans le délai prévu par l'article 20 de l'Ordonnance du 4 mars 1993 ;

Sur la proposition du Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale et du Secrétaire d'Etat chargé des Monuments et Sites,

ARRETE

Art. 1. - Sont classées comme monument les caves, les mitoyens et la façade arrière de la maison *le Roi de Bavière* sise Grand-Place, 12A à Bruxelles, connue au cadastre de Bruxelles, 1re division, section A, 3e feuille, parcelle n° 1200 en raison de leur intérêt historique et esthétique,

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

– Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot uitbreiding van de bescherming als monument van bepaalde delen van het gebouw gelegen Grote Markt 12A te Brussel

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed, inzonderheid op het artikels 22 en 23 ;

Gelet op het koninklijk besluit van 19 april 1977 houdende rangschikking van de gevels en de bedakingen van de gebouwen grenzend aan de Grote Plaats te Brussel waaronder het huis de Koning van Beieren gelegen Grote Markt 12A ;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 20 september 2001 houdende instelling van de procedure tot uitbreiding van de bescherming als monument van bepaalde delen van het interieur van het gebouw gelegen Grote Markt 12A te 1000 Brussel ;

Gelet op het advies van de KCML, uitgebracht tijdens haar zitting van 7 augustus 2002 ;

Overwegende het gunstig advies van het college van Burgemeester en Schepenen van Stad Brussel uitgebracht op 28 februari 2002 ;

Overwegende dat de eigenaar geen opmerkingen heeft kenbaar gemaakt binnen de termijn opgelegd in artikel 20 van de Ordonnantie van 4 maart 1993 ;

Op de voordracht van de Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en van de Staatssecretaris belast met Monumenten en Landschappen,

BESLUIT

Art. 1. - Worden beschermd als monument de kelders, de gemene muren en de achtergevel van het huis *de Koning van Beieren* gelegen Grote Markt 12 A te Brussel, bekend ten kadaster te Brussel, 1ste afdeling, sectie A, 3de blad, perceel nr. 1200, wegens hun

CHANCELLERIE
KANSELARIJ

précisé dans l'annexe I du présent arrêté.

Art. 2 – La zone de protection relative au monument décrit dans l'article 1er comprend l'ensemble des parcelles et des voiries reprises dans le périmètre délimité sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Art. 3 – Les conditions particulières de conservation sont les suivantes :

- en cas de travaux dans le bâtiment, le maître d'ouvrage est tenu de prendre au préalable toutes les mesures nécessaires à la bonne conservation, au respect et à la mise en valeur de toutes les parties protégées ;
- la conservation des façades implique le maintien des niveaux qui correspondent à leur typologie ;
- aucune structure portante nouvelle ne peut prendre appui sur la structure des caves ou percer cette structure ;
- aucun ancrage ne peut être prévu dans les mitoyens autre que ceux correspondant à la typologie de l'immeuble ;
- la protection de la toiture implique la conservation de la charpente qui en est le support constructif indispensable.

Art. 4 - Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, le 07 -11- 2002

Par le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

François -Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale, chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

Willem DRAPS

historische en esthetische waarde zoals nader bepaald in bijlage I van dit besluit.

Art. 2 - De vrijwaringzone met betrekking tot het in artikel 1 vermelde monument omvat het geheel van de percelen en de wegen, evenals gedeelten van de percelen en de wegen opgenomen in de omtrek zoals afgebakend op het plan van bijlage II van dit besluit.

Art. 3 - De bijzondere behoudsvoorwaarden zijn de volgende :

- bij werken aan het gebouw dient de bouwheer alle voorafgaande voorzorgsmaatregelen te treffen voor de goede bewaring, het respect en het in waarde brengen van alle beschermde delen;
- de bewaring van de gevels houdt in het behoud van de bouwlagen die overeenstemmen met hun typologie;
- geen enkele nieuwe draagstructuur mag steunen op de kelderstructuur of deze structuur openbreken;
- geen andere verankering mag worden voorzien in de gemene muren dan degene overeenstemmend met de typologie van het gebouw;
- de bescherming van de bedaking houdt in de bewaring van het geraamte die hiervan de constructieve drager vormt

Art. 4 - De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 07 -11- 2002

Door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

CHANCELLERIE

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT PAR EXTENSION COMME MONUMENT CERTAINES PARTIES DE L'IMMEUBLE SIS GRAND-PLACE 12A A 1000 BRUXELLES

Réf. cadastrale : 1re division, section A, 3e feuille, parcelle 1200

Description sommaire

Edifié en 1699 (architecte inconnu), l'immeuble est situé entre les *Ducs de Brabant* (n° 13 à 19, Grand-Place) et le n° 6 de la rue des Chapeliers. La parcelle est relativement large et la façade présente quatre travées. La façade a été en grande partie reconstruite entre les années 1895-1908 (niveaux du rez-de-chaussée et du 1er étage et terminaison du pignon). Le projet de restauration, mené sous la direction d'Adolphe Samyn, entendait restituer l'image originale de la façade. A cette occasion, cinq bustes ont été installés et presque toutes les baies ont été déplacées ou modifiées.

La parcelle contenait à l'origine un corps principal, une cour et un bâtiment annexe. Le corps principal se distribue sur 6 niveaux : souterrains, rez-de-chaussée, entresol, deux étages et combles. Les murs mitoyens et de fond de parcelle conservent leur maçonnerie ancienne.

Les **caves** conservent la délimitation des anciens volumes hors-sol : dans la première partie des caves, sous le corps principal, les fondations des murs mitoyens sont préservées. Au centre, deux colonnes en grès supportaient l'ancien voûtement, probablement une voûte d'arête en brique dont on retrouve une trace préservée derrière un conduit de cheminée démoli (dans le mur mitoyen avec le n° 13, Grand-Place, à la retombée de la voûte de la première travée). Le plafond, refait en béton armé sans doute en 1941, pourrait avoir été surbaissé par rapport à la hauteur de la voûte. Certaines parties des fondations sont construites en moellons et datent peut-être d'avant le bombardement de 1695 (à l'avant des caves, du côté du mitoyen avec le n° 13, Grand-Place). A l'arrière du corps principal, l'emplacement de la courette se lit clairement dans les fondations, mais la datation de ces maçonneries ne peut être précisée dans l'état actuel des connaissances. Une cave arrière (murs de fondation anciens) se situe sous le bâtiment annexe. Un plafond a remplacé une voûte en berceau sur arc en anse de panier, encore mentionnée sur un plan daté de 1941 (AVB TP 59 616).

Au niveau du **rez-de-chaussée**, l'espace a été complètement bouleversé. L'ancienne courette a été en partie couverte en 1911 (dernière verrière posée en 1997) et le bâtiment annexe a été reconstruit en 1946. A l'intérieur du corps principal, l'escalier a été déplacé et reconstruit à plusieurs reprises (sa position originale demeure inconnue). Le niveau du sol semble avoir été abaissé. Les derniers travaux datent de 1997 : sol surélevé par des estrades et pose d'un faux plafond. La façade arrière du corps principal, donnant sur la cour, a été largement percée à ce niveau et en partie reconstruite. A partir des niveaux supérieurs, la façade arrière originale est en grande partie préservée. L'ensemble du rez-de-chaussée ne constitue plus qu'un seul espace jusqu'au mur de fond de la parcelle.

L'**entresol** a également subi des modifications : plancher en béton armé, cheminée ajoutée en 1946, deux volées d'escalier construites en 1997 et niveau intermédiaire (plateau) placé entre le rez-de-chaussée et l'entresol en 1997. La façade arrière est conservée à partir de ce niveau. La façade principale a vu les allèges des fenêtres modifiées dans leur hauteur, lors de la restauration menée par A. Samyn (cfr. *supra*).

Dans le corps principal, le **1er étage** a été décloisonné (nouvelles cloisons probablement posées en 1946, lors de la campagne de transformation). Cette opération a nécessité un renforcement du plafond par des poutrelles transversales et longitudinales en béton armé. Le sol a été reconstruit, mais sans modification de niveau. L'escalier date de 1946 pour sa première volée et de 1997 pour la seconde. La façade arrière originale a été percée d'une grande baie remplaçant deux baies plus petites. L'espace de la cour reste lisible, la verrière se situant entre l'entresol et le premier étage. Le bâtiment annexe reconstruit en 1946 ne s'élève pas au-dessus du 1er étage.

A partir du **2ème étage**, la façade arrière du corps principal est reconstruite (travaux de 1946 – AVB TP 57 615). La modification du profil du pignon a en effet entraîné un changement de l'allure générale de cette façade. Au 2ème étage, le cloisonnement intérieur, daté de 1946, a été partiellement modifié en 1997. La poutraison ancienne est encore en place : les deux premières poutres sont enrobées et la troisième est apparente. Cette division en 4 travées inégales correspond à la répartition des fermes de charpente.

Au niveau des combles, les 3 fermes, encore en place, sont numérotées de I à III depuis la Grand-Place vers la cour. Le cloisonnement et l'escalier appartiennent aux travaux de 1946.

L'intérêt du bien selon les critères définis à l'article 2, 1° de l'Ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier :

Intérêt historique et esthétique

Depuis 1998, l'ensemble architectural de la Grand-Place de Bruxelles est inscrit sur la Liste du patrimoine mondial de l'UNESCO, une reconnaissance sur le plan international de sa valeur exceptionnelle. Pour permettre une valorisation optimale de ce patrimoine, l'Unesco a recommande d'étendre la protection légale de la Grand-Place à tous les éléments présentant encore un intérêt historique et esthétique.

En août 1695, le Maréchal de Villeroi, chef des armées de Louis XIV, bombarda le centre de Bruxelles. Les bombes et obus incandescents provoquèrent des incendies ravageants la Grand-Place dont il ne resta pratiquement plus rien.

Centre géographique et économique de la ville, la Grand-Place devint rapidement le principal enjeu de la vague de reconstruction entamée immédiatement au lendemain du désastre. De cette époque, qui constitue pour Bruxelles un des événements les plus marquants sur le plan historique et urbanistique, l'immeuble n° 12 constitue un témoin privilégié. En effet, jouxtant l'ensemble constitué par *Les Ducs de Brabant*, la maison du *Roi de Bavière* occupe une place particulière sur la Grand-Place, à l'entrée de la rue des Chapeliers. Sa façade, ainsi que certaines parties intérieures ont déjà été classées en 1994. Mais l'élargissement du classement se justifie par la volonté de préserver la délimitation originelle des volumes constituant la parcelle et ce qui reste de la structure du bâtiment. L'organisation en une maison avant, une cour et un bâtiment en intérieur d'îlot témoigne de la typologie originale adaptée à un cas de parcelle irrégulière.

Malgré les diverses transformations, la maison n° 12A possède encore les maçonneries datant de la reconstruction. Des éléments tels les murs mitoyens, la façade arrière et les supports du voûtement de la cave procurent une meilleure connaissance de l'organisation de ces volumes anciens, comme des techniques anciennes de construction.

Vu pour être annexé à l'arrêté du 07 -11- 2002

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale et Ministre des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale, chargé de l'Aménagement du Territoire, de la Rénovation Urbaine, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

Willem DRAPS

CHANCELLERIE

BIJLAGE I VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT UITBREIDING VAN DE BESCHERMING ALS MONUMENT MET BEPAALDE DELEN VAN HET GEBOUW GELEGEN GROTE MARKT 12 A TE BRUSSEL

5096/1

Kadastrale gegevens: 1ste afdeling, sectie A, 3de blad, perceel nr.1200

Beknopte beschrijving:

De Koning van Beieren, opgetrokken in 1699 (architect onbekend), ligt tussen de *Hertogen van Brabant* (Grote Markt 13 tot 19) en de Hoedenmakersstraat 6. Het gaat om een vrij breed perceel; de gevel telt vier traveeën. Tussen 1895 en 1908 werd de gevel grotendeels heropgebouwd (niveau van de begane grond en eerste verdieping en geveltop). De restauratie, onder leiding van A. Samyn, had als doel de gevel in zijn oorspronkelijke toestand te herstellen. Naar aanleiding hiervan werden vijf bustes op de gevel geplaatst en bijna alle muuropeningen verplaatst of vervangen.

Het perceel omvatte oorspronkelijk een hoofdgebouw, een binnenplaats en een bijgebouw. Het hoofdgebouw telt zes bouwlagen: kelderverdieping, begane grond, insteekverdieping, twee verdiepingen en zolderverdieping. Het oude metselwerk van de gemene muren en de muren achteraan op het perceel bleef bewaard.

In de **kelderverdieping** is de omtrek van de oude volumes van de overige bouwlagen zichtbaar. Zo bleven, in het eerste deel van de kelders, onder het hoofdgebouw, de funderingen van de gemene muren behouden. Centraal ondersteunden twee zuilen van zandsteen de oude overwelving, waarschijnlijk een bakstenen kruisgewelf waarvan sporen bewaard bleven achter een afgebroken schoorsteenkanaal (in de gemene muur met Grote Markt 13, ter hoogte van de aanzet van het gewelf van de eerste travee). Het plafond werd wellicht in 1941 hersteld in gewapend beton; mogelijk werd het ook verlaagd ten opzichte van de hoogte van het gewelf. Sommige delen van de funderingen zijn van breuksteen en dateren misschien van vóór het bombardement van 1695 (voorste deel van de kelders, aan de zijde van de gemene muur met Grote Markt 13). De ligging van de kleine binnenplaats achter het hoofdgebouw is duidelijk af te lezen aan de funderingen, maar een exacte datering van het metselwerk is, op basis van de huidige gegevens, onmogelijk. Onder het bijgebouw bevindt zich een achterste kelderruimte (oude funderingsmuren). Een korfbogig tongewelf dat nog vermeld staat op een plan uit 1941 (SAB OW 59 616) werd vervangen door een plafond.

De ruimtelijke indeling op de **begane grond** is volledig verstoord. In 1911 werd een deel van de voormalige binnenplaats overdekt (laatste glaskap in 1997 geplaatst); in 1946 werd het bijgebouw gereconstrueerd. De trap in het hoofdgebouw werd herhaaldelijk verplaatst en heropgebouwd (de originele positie is onbekend). Het vloerniveau lijkt te zijn verlaagd. De laatste werken dateren uit 1997 en bestonden uit de verhoging van de vloer door middel van estrades en de plaatsing van een loos plafond. De achtergevel van het hoofdgebouw, die uitkijkt op de binnenplaats, werd grotendeels opengebroken op de begane grond en gedeeltelijk gereconstrueerd. Vanaf de bovenverdiepingen bleef de originele achtergevel grotendeels behouden. De begane grond vormt slechts éénenkel ruimte tot aan de achterste muur van het perceel.

De **insteekverdieping** heeft eveneens wijzigingen ondergaan: de plankenvloer werd vervangen door een vloer in gewapend beton, in 1946 werd een schouw toegevoegd, in 1997 plaatste men twee traparmen en een entresol (plateau) tussen de begane grond en de insteekverdieping. De achtergevel bleef bewaard vanaf dit niveau. Op de voorgevel

werden de borstweringen verlaagd in het kader van de restauratie die A. Samyn uitvoerde (cf. *supra*).

Op de **eerste verdieping** van het hoofdgebouw werden de tussenmuren weggehaald (nieuwe tussenwanden waarschijnlijk in 1946, tijdens de verbouwingswerken, geplaatst). Deze ingreep maakte een versteviging van het plafond noodzakelijk door middel van dwarsbalken en langsliggers van gewapend beton. De vloer werd gereconstrueerd, zonder niveauwijziging. De trap dateert van 1946 (eerste arm) en 1997 (tweede). In de oorspronkelijke achtergevel werd een grote muuropening aangebracht ter vervanging van twee kleinere. De glaskap van de binnenplaats, waarvan de omtrek nog leesbaar blijft, bevindt zich tussen de insteekverdieping en de eerste verdieping. Het bijgebouw, dat in 1946 werd heropgebouwd, reikt niet verder dan de eerste verdieping van het hoofdgebouw.

Vanaf de **tweede verdieping** is de achtergevel van het hoofdgebouw heropgebouwd (werken van 1946 – SAB OW 57 615). Het gewijzigde profiel van de geveltop leidde tot een verandering van de algemene allure. De binnenwanden op de tweede verdieping uit 1946 werden gedeeltelijk gewijzigd in 1997. De oude balklaag is nog ter plaatse bewaard: de eerste twee balken zijn bekleed, de derde is zichtbaar. Deze indeling in vier ongelijke traveeënstemt overeen met de verdeling van de spanten van het gebinte.

De drie spanten die nog aanwezig zijn op de zolderverdieping, dragen nummers van I tot III, de Grote Markt tot aan de binnenplaats. De tussenmuren en de trap dateren uit 1946.

Waarde van het goed volgens de maatstaven vastgesteld in artikel 2, 1° van de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed:

Historische en esthetische waarde

Het architecturaal geheel dat de Grote Markt van Brussel vormt, is sinds 1998 ingeschreven op de Lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO, een internationale erkenning van haar uitzonderlijke waarde.

Om dit stuk erfgoed op optimale wijze tot zijn recht te kunnen brengen, heeft de UNESCO aanbevolen de wettelijke vrijwaring van de Grote Markt uit te breiden met alle elementen die nog een historische en esthetische waarde bezitten.

In augustus 1695 bombardeerde maarschalk de Villeroi, bevelhebber van het leger van Lodewijk XIV, het centrum van Brussel. De brandende bommen en kanonskogels veroorzaakten een verwoestende brand op de Grote Markt, die nagenoeg volledig in de as werd gelegd.

De Grote Markt was het geografische en economische centrum van de stad en vormde ook de belangrijkste inzet tijdens de wederopbouw die vlak na de ramp werd aangevat. Het huis op de Grote Markt 12A is een bevoorrechte getuige van deze periode, die voor Brussel één van de markantste historische en stedenbouwkundige gebeurtenissen vormt. Het pand neemt immers een bijzonder plaats op de Grote Markt in, met name aan het begin van de Hoedenmakersstraat, en naast het geheel van de *Hertogen van Brabant*. Hoewel de gevel en bepaalde delen van het interieur al beschermd zijn, is de uitbreiding van deze maatregel gerechtvaardigd omdat ze het behoud beoogt van de oorspronkelijke omtrek van de volumes waaruit het perceel is opgebouwd en van de resterende structuur van het gebouw. De indeling in een voorhuis, binnenplaats en een gebouw aan de binnenzijde van het huizenblok gaat terug op de oude typologie, die aangepast werd aan een perceel met onregelmatige vorm.

Ondanks diverse verbouwingen, vertoont het huis 12A nog metselwerk uit de periode van de wederopbouw. Elementen als de gemene muren, de achtergevel en de dragers van de overkluizing in de kelderruimten verschaffen een beter inzicht in de plaats van deze oude volumes, en in de oude bouwtechnieken.

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 07 -11- 2002

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en Minister van Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen,

François-Xavier DE DONNEA

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

Willem DRAPS

CHANCELLERIE

ANNEXE II A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT PAR EXTENSION COMME MONUMENT CERTAINES PARTIES DE L'IMMEUBLE SIS GRAND-PLACE, 12 A A BRUXELLES

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT UITBREIDING VAN DE BESCHERMING ALS MONUMENT MET BEPAALDE DELEN VAN HET GEBOUW GELEGEN GROTE MARKT 12 A TE BRUSSEL

DELIMITATION DE LA ZONE DE PROTECTION

AFBAKENING VAN DE VRIJWARINGSZONE

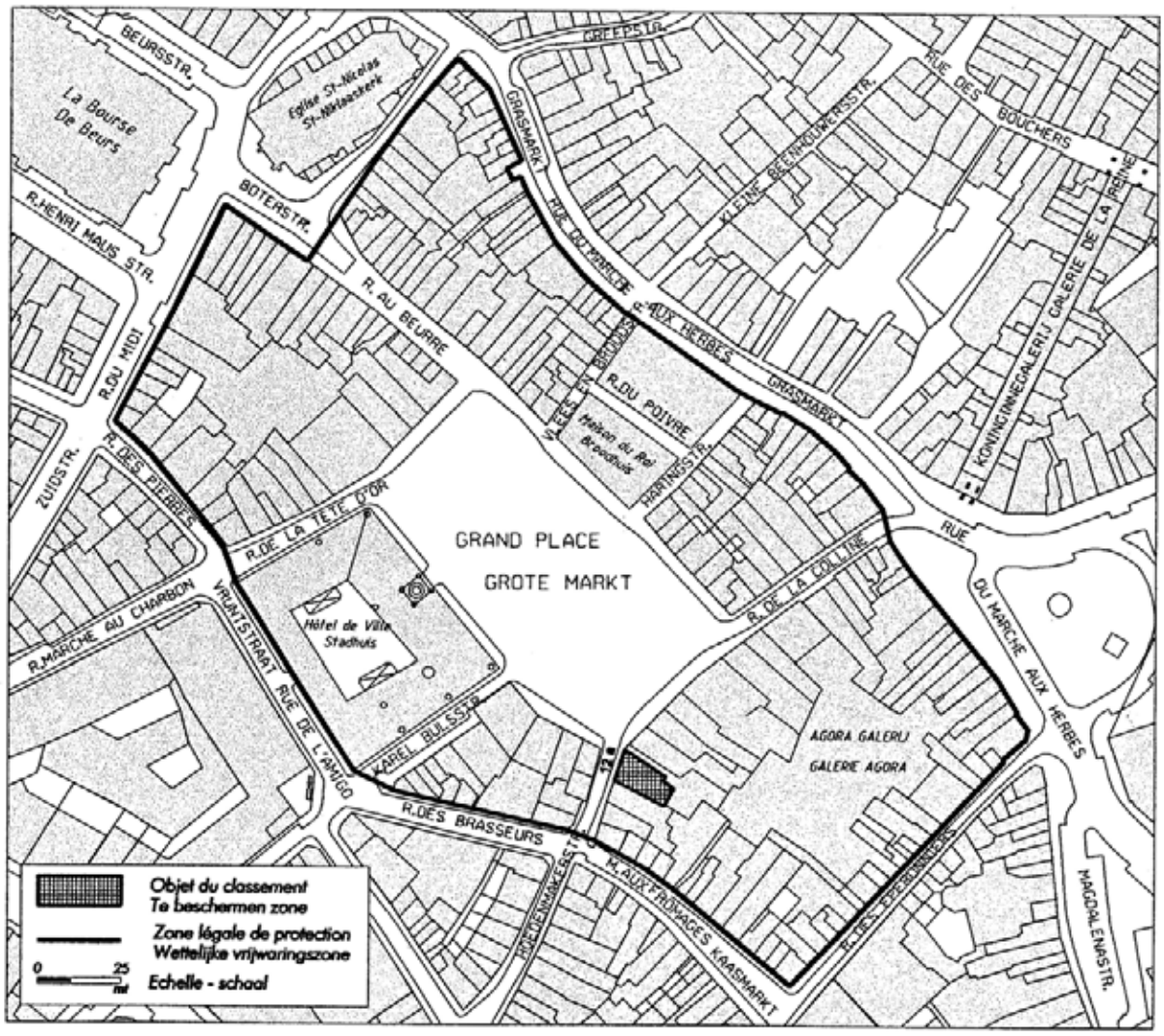

Vu pour être annexé à l'arrêté du 07 -11- 2002

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale, chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

Willem DRAPS

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 07. -11- 2002

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,